

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

(१९९६) ३ एस. सी. आर १७८

आसाम सरकार आणि इतर इत्यादी.

विरुद्ध

श्रीमती राधा कानू आणि इतर इत्यादी.

१ मार्च १९९६.

[ न्यायमूर्ती के. रामास्वामी आणि न्यायमूर्ती जी. बी. पटनायक]

आसाम जमीन आणि महसूल नियम आणि विनियम ३ (ब).

सेटलमेंट नियम: नियम १६, १७, १७ (ए), १८, ३९ आणि १२२.

आसाम सार्वजनिक परिसर (अनधिकृत रहिवाशांना बेदखल करणे) अधिनियम,  
१९७६:

आसाम सरकार - सरकारी पडीत जमीन - ताब्यात घेण्याचा अधिकार - नियम १६  
अंतर्गत आवश्यक अटी - नियम १६ अंतर्गत अनिवार्य - नियम १६ चे पालन न करता ताब्यात  
घेणारी कोणतीही व्यक्ती अतिक्रमण करणारी आणि बेकायदेशीर प्रवेश करणारा व्यक्ती आहे -  
अशी व्यक्ती नियम १८ अंतर्गत बेदखलीची कार्यवाहीस जबाबदार आहे - विविध किरकोळ  
जमीन महसूल तौझी गोळा करण्याचा मौजदारांचा अधिकार - नियंत्रित मौजदार हा  
कायदेशीररीत्या ताब्यात घेतलेल्या व्यक्तीकडून महसूल गोळा करण्यासाठीचा सरकारचा  
स्थानिक महसूल संकलन प्रतिनिधी आहे - त्याला अतिक्रमणकर्त्या कडून महसूल गोळा  
करण्याचा अधिकार नाही किंवा ते सरकारला बांधील नाही - महसूल संकलनासाठी  
मौजदारांना जारी केलेल्या प्रशासकीय सांविधिक नियम आणि विनियमचे अधिभावी ठरू शकत  
नाहीत.

प्रशासकीय कायदा - कार्यकारी सूचना सांविधिक तरतुदींना अधिभावी ठरू शकत नाहीत.

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र: १९९६ च्या दिवाणी अपील क्र. ४४ नापीक ८४ इत्यादी.

१९८७ च्या सी. आर. No. १२४३ मधील आसाम उच्च न्यायालयाच्या दिनांकित २६.३.९३ च्या निकाल आणि आदेशापासून.

अपीलकर्त्यासाठी एस. एन. चौधरी, एस. ए. सय्यद.

पी.के.गोस्वामी, राजीव मेहता, कैलाश वासदेव आणि संजय पारिख उत्तरवादीसाठी.

न्यायालयाने पुढील आदेश देण्यात आला:

अनुमती देण्यात आली.

आम्ही अपीलकर्त्यांचा विद्वान वकिलाचे म्हणणे ऐकला. उत्तरवादींना नोटीस बजावली असली तरी ते व्यक्तिशा किंवा वकिलाच्या मार्फत हजर होत नाहीत. मात्र, आम्ही विद्वान ज्येष्ठ वकील श्री. पी. के. गोस्वामी यांची मदत घेतली आहे, ज्यांना आसाम राज्यातील कायद्याच्या या शाखेचा समृद्ध अनुभव आहे. एकच प्रश्न आहे: अतिक्रमण प्रकरण क्रमांक ५/८३ आणि ब ५७/८६ मध्ये उत्तरवादींना जमिनीवर काही हक्क मिळवला आहे का? या प्रकरणातील कार्यवाही गुवाहाटी उच्च न्यायालयाने दिवाणी नियम No. १२४३/८७ मध्ये २६ मार्च १९९३ रोजी दिलेल्या निकालाद्वारे रद्द केली होती, ज्याचे इतर सर्व प्रकरणांमध्ये पालन केले जात आहे. उच्च न्यायालयाने असे म्हटले आहे की उत्तरवादी अतिक्रमणकर्ते नाहीत. तौझी बहिरा महसूल हे एक पॅनेल भाडे नाही परंतु उत्तरवादींना जमिनीचा ताबा मिळाल्यामुळे त्यांना सेटलमेंट नियमांच्या नियम १८ अंतर्गत कायद्यानुसार योग्य निष्कासन केल्याशिवाय त्यांना बाहेर काढले जाऊ शकत नाहीत. त्यामुळे प्रश्न असा आहे की उच्च न्यायालयाचे मत

कायद्याने योग्य आहे का?

श्री गोस्वामी यांचा असा युक्तिवाद आहे की जेव्हा मौजादार रहिवाशांकडून भाडे गोळा करतो तेव्हा ते कार्यकारी निर्देशांच्या नियम ३९ च्या अर्थानुसार वसूल केले जाते. मौजदार, निर्देशांच्या नियम १२२ अन्वये अभिप्रेत, वसुलीचा हिशेब ठेवण्यास आणि चार महिन्यांतून एकदा तो कोषागारात जमा करण्यास सांगितले आहे. अशा प्रकारे केलेल्या संकलनावर, व्यक्तींना एकतर भाडेपट्ट्यासह पुष्टी होईपर्यंत किंवा कायद्यानुसार योग्यरित्या बाहेर काढल्या जाईपर्यंत व्यवसायात राहण्याचा अधिकार आहे. त्यामुळे, प्रश्न असा आहे: विनियम, नियम किंवा एकत्र वाचलेल्या सूचनांनुसार उत्तरवादींनी मिळवलेली स्थिती काय आहे? असे दिसून आले आहे की आसाम जमीन आणि महसूल नियमनचे विनियम ३ (बी) (थोडक्यात, 'विनियम' मध्ये 'मालमत्ता' समाविष्ट करण्यासाठी परिभाषित केले आहे:

" (१) जमीन महसूल भरणाशी त्वरित किंवा संभाव्यरीत्या निगडीत असलेली कोणतीही जमीन, ज्यासाठी स्वतंत्र करार करण्यात आला आहे विनियम चे कलम १२ अन्वये राज्याला विनियम बनवण्याचा अधिकार देते:

(i) अशा जमिनीची अनुदान, भाडेपट्टी किंवा अन्यथा विल्हेवाट लावण्यासाठी,

(ii) अशा जमिनीचा अनधिकृत ताबा घेतलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला बाहेर काढणे; आणि

(iii) अशा जमिनीवर उचललेले कोणतेही पीक किंवा कोणत्याही अधिकाराशिवाय उभारलेल्या कोणत्याही इमारतीची किंवा इतर बांधकामांची विल्हेवाट लावणे.

नियमनानुसार तयार केलेल्या विनियमचे नियम १६ मध्ये असे नमूद केले आहे की भाडेपट्टी केवळ लेखी अर्जावर जारी केली जाईल आणि कोणत्याही व्यक्तीला त्याला भाडेपट्टी दिली जाईपर्यंत किंवा अन्यथा उपायुक्तांनी लेखी परवानगी दिली जाईपर्यंत कोणत्याही पडीत जमीन ताबा घेता येणार नाही, त्याला अशा भाडेपट्ट्याचा प्रलंबित मुद्दा, ताब्यात देण्यासाठी करण्यात आला आहे. नियम १७ अशा तडजोडीवर लाभ भरण्याचे दायित्व लादतो. नियम १७(अ) उपायुक्तांना कोणत्याही वेळी, एकतर अर्जावर किंवा स्वतःहून, वसाहतच्या चलनाच्या दरम्यान उत्सर्जन किंवा नदीच्या जमीनसोडमुळे किंवा गाळामुळे झालेल्या नुकसानाच्या परिणामी भाडेपट्टीच्या क्षेत्रफळाच्या बदलाच्या प्रमाणात लाभ वाढवण्याचा किंवा कमी करण्याचा अधिकार देतो. दुसऱ्या शब्दांत, सरकारी जमिनीच्या ताब्यात प्रवेशाचा अधिकार लिखित भाडेपट्टी किंवा उपायुक्तांनाच्या परवानगीने संरक्षित केला जातो. त्यांना भाडेपट्टा किंवा परवानगीच्या संदर्भात महसूल भरण्याचा अधिकार आहे. कोणतीही व्यक्ती जो नियम १६ च्या अनुषंगाने अन्यथा ताब्यात घेते तो सरकारी रिकाम्या जागेवर अतिक्रमण करणारा आहे. नियम १८(१) मध्ये अशी तरतूद आहे:

" यापुढील तरतुदीनुसार, उपायुक्त अशा कोणत्याही व्यक्तीला जमिनीवरून काढून टाकू शकतात ज्यावर कोणत्याही व्यक्तीने मालक, जमीनधारक किंवा सेटलमेंट धारकाचे हक्क मिळवले नाहीत."

उर्वरित नियम भौतिक नाहीत कारण ते केवळ प्रक्रियात्मक पैलूंशी संबंधित आहेत.

हे खरे आहे, जसे श्री गोस्वामी यांनी निदर्शनास आणून दिले आहे की, मौजादारांना निर्देशांमध्ये विहित केलेल्या योग्य रोख स्वरूपात किरकोळ जमीन महसूल तौझी गोळा करण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे आणि गोळा केल्यावर मौजादाराला विहित केलेल्या पद्धतीने जमा करण्याचा आदेश देण्यात आला आहे. प्रश्न असा आहे: नियम १६ नुसार ज्या व्यक्तींनी ताबा घेतला आहे, त्यांनी सरकारी पडीत जमिनीचा योग्य ताबा घेतला आहे आणि अशा प्रकारे त्यांनी मोझादारांना महसूल दिला असला तरी जमिनीच्या तौझी ताब्यात मान्यता मिळण्याचा हक्क आहे, अशी व्यक्ती म्हणून मान्यता दिली जाईल का? सरकारचा प्रतिनिधी

म्हणून मौजादार, सरकारच्या वतीने महसूल गोळा करण्यासाठी एजंट म्हणून दिल्या जाणाऱ्या अधिकाराच्या कोणत्याही अधिकाराचे परिधान करू शकत नाही आणि त्याला नियम १६ अंतर्गत कोणताही अधिकार निर्माण करण्याचा अधिकार नाही. नियम १६, १७ आणि १७ (ए) मध्ये समाविष्ट असलेल्या व्यक्तींव्यतिरिक्त इतर व्यक्तींकडून त्याने केलेल्या भू-महसूल संकलनामुळे अशा व्यक्तींना अनधिकृत व्यवसायात कोणताही अधिकार मिळणार नाही. जास्तीत जास्त असे संकलन केवळ बेकायदेशीर संकलन असले पाहिजे आणि ते सरकारला बांधील नाही. नियम १६ चे वाचन स्पष्टपणे त्याचे अनिवार्य स्वरूप दर्शवते. ही व्यक्ती दोन वर्णामध्ये ताबा मिळवण्याचा हक्कदार आहे, म्हणजे, उपायुक्त दिलेल्या लेखी भाडेपट्टीचा तोडगा. लेखी अर्जानुसार किंवा उपायुक्त दिलेल्या लेखी परवानगीद्वारे. तडजोड प्रलंबित असताना. कोणत्याही घटनेत, एखाद्या व्यक्तीला सरकारी पडीत जमीन ताब्यात घेण्याचा अधिकार आहे आणि अशा व्यक्तीकडून मौजादारला भाडेपट्टीच्या संदर्भात विचार केल्याप्रमाणे महसूल गोळा करण्याचा अधिकार आहे. नियम १७ किंवा १७(ए), उपायुक्तांना भाडेपट्ट्यामध्ये नमूद केल्यानुसार महसूल वाढविण्याचा किंवा महसूल कमी करण्याचा स्पष्ट अधिकार देत असल्याने, नियम १७(ए) अंतर्गत परिस्थितीनुसार हमी म्हणून हे सूचित करते की मौजादार हा सरकारचा स्थानिक महसूल संकलन प्रतिनिधी आहे. नियम 16 मधील आदेशानुसार ज्यांनी योग्य आणि कायदेशीररित्या जमिनीचा ताबा घेतला आहे अशा व्यक्तींच्या संदर्भात महसूल गोळा करा. इतर कोणत्याही व्यक्तीला मौजादारांना कोणतेही पैसे देण्यास कायदेशीरपणा नाही. अतिक्रमणकर्त्याकडून असा भू-महसूल गोळा करण्याचा कोणताही अधिकार मौजादारला नाही; तसेच नियम १६ च्या तरतुदींच्या विरोधात असलेल्या सरकारला ते बांधणार नाही. इतर कोणताही अर्थ लावणे हे नियमन आणि विनियमांच्या संबंधित तरतुदींच्या योजना स्पष्टपणे प्रतिकूल ठरेल. महसूल संकलनासाठी मौजादारांना जारी केलेल्या प्रशासकीय सूचना नियमन आणि विनियमांच्या सांविधिक कार्यवाहीला अधिभावी टाकत नाहीत किंवा ते मौजादारच्या बेकायदेशीर कृत्यांना वैधता देत नाहीत ज्यासाठी तो शिस्तभंगाच्या कारवाईला जबाबदार असेल. त्यामुळे, उच्च न्यायालयाने, मौजादाराने गोळा केलेला तौझी बहिरा महसूल हा महसूल संकलनासारखा ठरेल आणि अशा व्यक्तीचा ताबा घेणे बेकायदेशीर ठरणार नाही आणि अस्तित्वात नसलेली भाडेपट्टी रद्द करण्यासाठी किंवा कोणताही योग्य आदेश पारित करण्यासाठी आणि त्यानंतर आसाम सार्वजनिक परिसर

(अनधिकृत रहिवाशांची हकालपट्टी) कायदा, 1976 च्या तरतुदींनुसार अतिक्रमणकर्त्याकडून जमिनी ताब्यात घेण्यासाठी कारवाई केल्याशिवाय नियम 18 अंतर्गत कोणतीही कारवाई करण्याची गरज नाही, असे स्पष्ट मत मांडण्यात स्पष्टपणे चूक झाली.

अपीलला त्यानुसार मंजूर करण्यात आली परंतु कोणत्याही परिस्थितीत खर्च न करता.

सी. ए. क्रमांक (@SLP (सी) क्रमांक. ५४८/९५ आणि १४१२१/९४/९६)

इतर प्रकरणांच्या संदर्भात, आम्हाला असे वाटते की हा केवळ उच्च न्यायालयाने दिलेला अंतरिम आदेश असल्याने आणि उत्तरवादींच्या ताब्यात असण्याच्या स्वरूपावर कोणतेही कारण नोंदवले गेले नसल्यामुळे, हे प्रकरण संबंधित आयुक्त पाठवण्यात आले. ते उत्तरवादींना नोटीस बजावतील आणि त्यांच्या आक्षेपांचा विचार केल्यानंतर, या आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे नियम १६ अंतर्गत त्यांना मिळवलेला कोणताही अधिकार आहे का हे ठरवतील आणि त्यानंतर त्यानुसार कारवाई करतील. उच्च न्यायालयाचा आदेश बाजूला ठेवला जातो. त्याचप्रमाणे दिवाणी अपील @एस. एल. पी. (क) १४१२१/९४, हे प्रकरण नियुक्त उपायुक्ताकडे पाठवले जाते, जे उत्तरवादींना नोटीस देतील, त्यांचा ताबा नियम १६ नुसार आहे की नाही हे ठरवतील आणि त्यानंतर त्यावर कारवाई करतील.

त्यानुसार अपील मंजूर करण्यात आली. खर्च नाही.

टी. एन. ए

अपील मंजूर करण्यात आली.

### अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या / तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरीता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील

आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल."